

Evelin Ilves

Olen viimase kuue aasta jooksul paljusid koole külastanud. Lisaks Eestile katsun seda alati teha ka välisvisiitidel. Minu huvi keskmis on küll laste tervisesse puutuv: koolitoit, liikumine, koolivälise tegevuse korraldamine, kultuuri- ja väärtuskasvatus, aga alati saan aimu ka õppetöö sisust. Kuna muljed on seni kitsamasse ringi jäänud, leppisime Õpetajate Lehega kokku, et jagan neid mõnikord lehe vahendusel – kui ruumi ja huvi jätkub.

Kuna hiljuti naasime pikemalt USA-visiidilt, räägin praegu ühest New Yorgi (NYC) munitsipaalkoolist (USA-s korraldatakse haridust osariigi ja omavalitsuse, mitte riigi tasandil). P. S. No 175 elik Public School nr 175 asus otse keset Harlemi. Ka inimestele, kes pole kunagi NYC-i või üldse Ameerikasse sattunud, on Harlem kui mõiste paljuski tuttav. See seostub getode ja kuritegevusega, see on lauludest ja kirjandusest teada kui üks ütlemata ohtlik ja sedavõrd ka erutav paik. Ent 2012. aasta septembris soovitas NYC-i linnavalitsus mul minna just sinna, sest tolles koolis on eeskujulik ise-teha-tahtmine ja võimekus unistused ellu viia. Seal on ka keset kivi kõrbe rajatud tilluke kooliaed ning järgmisele tühjale krundile, otse kahe hiiglasliku korterelamu vahele, kerkimas Manhattani esimene kogukondlik kasvuhuone.

Betoonmürakas kõrge aia taga

Kool ise on tavaline linna põhikool, kuhu tulevad lapsed kooli ümbrusest. Piir läheb rangelt kahe maja vahelt, nii et teisel pool mõttelist joont elavad pered peavad oma lapsed vaidlemata teise kooli viima. Piirkond on valitud nii, et 4–10-aastased lapsed jõuaksid kooli jalgsi tulla. Suurt kõrge aiaga piiratud betoonmürakat ümbritsevad laiad linnatänavad ning ühtki parklat läheduses silma ei hakkagi. Meie väikest delegatsiooni tervitab fuajee seinale kleebitud eestikeelse tervitusega loosung (GoogleTranslate on seekord veatu töö teinud) ja minuti pärast ilmub ka noor rastapatsidega koolijuht Cheryl McClendon. „Oh, ma ei tea, kuidas ma teie päeva sisustan – meil pole varem ühtki First Lady't külas käinud,“ on ta pisut murelik ja kutsub meid sissejuhatuseks oma kabinetis. Läbime maast laeni hallide kahhelplaatidega kaetud koridori, mis meenutab rohkem küll haiglat kui kooli, ja olemegi tagasihoidlikus kabinetis. „

Take it easy

„ lohutan teda algatuseks ja tunnen, kuidas pinge hetkega hajub. Räägime koolitoidust ja tervisest ning kui direktor kuuleb, et me

tõesti

tahame sööklasse ja kööki kiigata ja

päriselt

ka soovime lastega koos lõunatada, saab ta oma tavapärase energilise oleku tagasi.

Cheryl McClendon tutvustab lühidalt oma kooli, mida ta kõigest neli aastat juhtinud on. Ta mäletab, et kui esimest korda üle ukse läve astus, pidi kõrvulukustav lärm ja hoogne kihutamine ta tummaks ehmatama. Kool asub kesk piirkonda, mida asustab terve Manhattani kõige vaesem elanikkond, peamiselt immigrandid. Üle 80% lastest on pärit peredest, kellel sissetulek alla vaesuspiiri. See tähendab puudust kõiges. Kodusid, kus pole ainsatki raamatut, toidulauda, kus midagi pole päris. Vähe sellest, et kooliga alustavad lapsed pole tavaliselt maitsnud päris liha, paljud neist pole koolijuhi sõnul kunagi näinud ka ühtki puu- või juurvilja. Sestap on tervislik koolitoit eriti oluline ning kool on enda peale võtnud ka raamatute müügi, et kasinate vahenditega pered valiks parema ja soodsama kasuks. Otse peaukse vastas ongi kirev raamatumüügilett, kus kordamööda ametis vabatahtlikud lapsevanemad.

Kool peab ise raha hankima

Koolijuht peab siin võimekas organisator olema. Linn ei maksa näiteks võõrkeelte, kehalise kasvatus, kunsti- ja käsitöö- ega muusikatundide eest. Kui direktori ja vanemate arvates käivad ka need ained täisväärtusliku hariduse juurde, tuleb endal pea tööle panna. Nii on selleski koolis kõik need ained tunniplaanis, aga läbi viivad neid kümned mittetulundusühingud ja vabatahtlikud. Teatriga on leping muusika- ja tantsutundide peale, üks jalgpalliklubi korraldab 1. klassi kehalist kasvatust, aeroobikastudio aga 2. klassi oma jne. Ja kuigi kooli taga on uhiuue kattega täismöödus kergejõustikustaadion – ehitatud heade annetajate abiga –, ei toimu seal ainsatki jooksu- ega hüppetreeningut. Treenerit pole ja staadion on kasutusel vabaõhu mänguväljakuna. Kuuldes, kui palju läheb koolijuhil aega ja vaeva partnerite ning seejärel omakorda nende tegevuste rahastamiseks sponsorite leidmiseks, mõtlen, et meil on kõik veel päris hästi. Arutan omaette, kumb siis lõpuks konkurentsivõimelisema hariduse saab, kas kolme võõrkeelega eestimaine gümnasist või ... Aga võrdlused on siin kohatud, sest Ameerikas on palju koolitüüpe ning kõik, kus ka eraraha sees, on õppeplaani suhtes paindlikud. See tähendab, et lihtsam on õpetada aineid, millel omavalitsuse tuge pole.

Kui ma kooli koridorides ringi jalutan, näen imekenades halliruudu-tumesinistes koolivormides pisikesi lapsi, kes mulle avalalt naeratavad ja võimalusel kohe juttu alustavad. Mingist kisast või tormamisest pole juttugi. Kuidas on see saavutatud? Minu küsimuse peale astub koolijuhi selja

tagant välja teda seni varjuna saatnud lihtsais töömeheriites Tony Hillery.

Üsna kiiresti saab meile selgeks, et Tony on selle maja hea haldjas. Kui oma lapsed suureks said, tundnud ta ühtäkki, et tahab veel ja veel midagi laste heaks teha. Kunagise eduka limusiiniäri omaniku oli masu tööta jätnud, ent armastatud ja hoitud kliendid – sh paljud Hollywoodi kuulsused – olid jäänud. Sõpradeks ja väiksemateks tööotsadeks ka, et hing ikka sees püsiks. Sest Tony on nüüd päevast päeva koolis nr 175. Alguses pakkus abi korra loomisel koridorides, tegi pisiremonti, organiseeris tualettide koristamist ja WC-paberiga varustamist. Tehases valmis pakendatud toit, mis laste jaoks mikrolaineahjus soojaks tehti ja millest polnud aru saada, misasi see õieti on, tegi Tonyle kõige enam muret. Ta tegi ümbruskonna söögikohtade ja toidupoodide analüüsi, ning leidis 53 praekana-, aga mitte ühtegi köögiviljarestorani. „See on food desert!“ on Tony praegugi nõrдинud. Teadsin seda terminit kunagisest vestlusest Michelle Obamaga, kes neid „toidukõrbesid“ Ameerika laste tervisele üheks suurimaks ohuks pidas. Need on piirkonnad, kus poes on saada vaid konserve ja ka toidukohtades ei pakuta midagi värsket. Tony tegi selgeks, et lisaks suurtele erafirmadele, kelle peamine eesmärk on lapsed võimalikult odavalt ära süüa ja enda kasumit suurendada, on tekkinud ka sihtasutused ja MTÜ-d, kes konkureerivad sellele samale avalikule toidurahale, ent kelle eesmärk on laste tervis, toidu- ja liikumisalane haritus ning keskkonnateadlikkus. Just selline MTÜ nimega WellnessInTheSchools (WITS – Heaolu Koolides) praegu seda Harlemi kooli toitlustabki. Kui me säravasse teraskööki jõudsim, seisis seal noor ja sinisilmne blondiin meetrikõrguse roheline salati hunniku taga ja valmistus seda lastele laiali jagama. Kuigi WITS-i hoole all on juba 40 kooli, tehakse värsket toitu valmis eraldi iga kooli köögis. Ka portsud pannakse spetsiaalsesse karpis valmis, igaühele kaks eri puuvilja, üks täisterakukkel, üks annus riisi, makarone või kartulit, üks ports aurutatud köögivilja (seekord oli brokoli), värsket salatit ja liha või kala. Mitte ühtki poolfabrikaati. Joogiks piim või vesi. Iga laps sai oma karbi kätte ja süüa hakkas terve klass oma laua ääres koos. Sööklas jalutas ringi mitu WITS-i toitumisspetsialisti, kes lastele selgitusi jagasid ja küsimustele vastasid. 1.–2. klassis on õpetajatel kohustus seletada enne süüa hakkamist ära iga toiduaine olemus ja kasulikkus, mis parasjagu lõuna ajal pakutud oli.

Keanu Reevesi annetus

Ent sellega Tony ei piirdunud. Ta veenis oma kuulsaid sõpru koolile appi tulema ja nad tulid. Nii said ruumid remonditud, staadion ehitatud ja muidugi tema kõige armsamad „lapsed“ – kooliaed ja valmiv kasvuhoone – rajatud. Tema enda loodud SA Harlem Grown (Harlemis kasvatatud) kogub üha annetusi ja läheb aina hullumeelsemate ideedega edasi. Kuidas prügi ja jäätmeid täis krundist lausa oas – vaikne roheline kooliaed – on saanud, nägin oma silmaga. Kliima võimaldab siin ühest kui teisest isegi mitu saaki saada ja nii saavad kõik lapsed nii külvamise

kui ka saagi koristamise oma käega ära proovida. Kõik jäätmed kompostitakse ning Tony tõstab ämbrist hella peoga esimese „musta kulla“ ehk siis mulla saagi. Aia nurka on õuesõppe klass rajatud ning siia-sinna pinke pandud. Suur silt „Silence“ annab aimu, et siin on alati vaikne. Puud varjavad liikluskära ja lapsed on tasa. Siia tullakse iseenda ja loodusega olema. Kõiki saadusi kasutatakse kodundustundides, ent värvavat ei panda kunagi lukku. Kui kellelgi on kodus kõik otsas, võib ta tulla kooliaeda ja toidukorraks viljad kaasa noppida. Nende aastate jooksul ei ole seda avatust kuritarvitatud.

Lõpuks näitab Tony meile oma viimast ilmailmet, millega ta lausa NY Timesi pääses: kasvuhoonet. Üks tema klientidest, Keanu Reeves, annetas selle projekti jaoks 100 000 dollarit ja sellega tahab mees hakkama saada. Oma 50 m pikk ja paarkümmend lai, täisküttega ja kõrvalmajade vihmavett kastmissüsteemides kasutatav rohemaja on oma ala viimane sõna. Juba paari nädala pärast külvatakse see täis salateid ja maitsetaimi, millest osa müüakse piirkonna restoranidele, et hoonet aasta läbi töös hoida. See maja loob kaks uut töökohta aednikele ja päästab niimoodi kaks perekonda kitsikusest. Ka selle kasvumaja ukсед jäävad kogukonnale avatuks ...

Koolist lahkudes tunnen end justkui värske energiaga laetud. Ühelt poolt – kõigi võimaluste maal ei tooda midagi kandikul kätte. Ent kui tahta ja pingutada, ongi kõik võimalik. Selle kooli lapsed teavad, et unistustel on kalduvus tõeks saada. Kui ise tööd teha. Tulevik on nende pisikestes kätes ja nad oskavad hoida.

Katkise akna teooria

Kuidas sai Harlemit turvaline linnaosa, kuhu praegused tudengid lausa tahavad kolida, ning Harlemi koolid muutusid vägivallavabaks?

Tony Hillery, Harlem Growni looja ja juht selgitab, et kui NYC-i linnapea Rudy Giuliani (1994–2001) lähtus omal ajal USA kuritegevuse statistikas esikümnes troonivas NYC-is korda majja lüües nn katkise akna teooriast, siis nemad tegid sama oma koolis. Katkise akna teooria ütleb, et ei tohi lubada ka pisikest korralagedust ega huligaansust. Seal, kus on klaasikillud, auk või prügihunnik, tekib korraldust juurde. Kui likvideerida korralagedus kohe, ongi sellega lõpp. Sama on kurjade tegudega. Politsei hakkas inimesi korrale kutsuma ja vahistama iga huligaansuse eest. Alguses nõudis see varasemast palju suuremat hulka korraldureid tänavail, kuid tulemused tulid kiiresti. Praegu asub NYC kuritegevuse pingereas USA linnade

seas 30.–40. kohal.

Katkise akna teooria rakendamine koolis tähendab, et seal ei sallita pisimatki kiusamist, tõukamist või kaasõpilase muul viisil ahistamist. Iga väikest agressiooni märgatakse ja see lahendatakse, süüdlasi vajadusel karistatakse. Nii ei saa väikesed lahkkelid suureks ja vägivaldseks kasvada. Kui alguses oli vaja koridori peale mitut korrapidajat, siis praegu on P. S. nr 175-s üks korrapidaja terve maja peale. Koolikiusamine või vägivald pole siin enam ammu probleem.

Isiklik eeskuju

Koolijuht Cheryl McClendon peab väga oluliseks isiklikku eeskuju. Et innustada nii õpetajaid kui ka õpilasi, seadis ta esimesest tööpäevast peale enesele kõige kõrgemad nõudmised. Ta pakkus välja mitu nn fakultatiivainet, mida lapsed said soovi korral pärast tunde oma kavva võtta. Ta peab oluliseks korrektset riietust, olles samas moodne ja stiilne. Tagatipuks võttis ta end tervisekliinikus arvele ja kaotas toitumise ning trenniga eelmisel aastal kehakaalust üle 20 kg. „Kuidas ma saan lastele tervisest rääkida, nähes ise välja nagu ebatervislikkuse etalon?“ tõstis ta kulmud kõrgele ja näitas tüseda daami fotot kooli seinal. „Jah, see olen mina. Õigemini – olin.“ Ta on andnud nii koolile kui ka enesele uue hingamise. Ja lastele usu tulevikku.

www.wellnessintheschools.org

Artikkel Õpetajate Lehe [veebilehel](#) .